

ביאורים

לאחר שהחבר השיב על שאלות ספציפיות של מלך כוזר, שואל עכשיו המלך באופן כללי על אמיתות המסורת. איך אפשר לדעת שבאמת ישנה מסורת עד מעמד הר סיני, הרי עבר זמן רב כל כך? על כך משיב החבר בכמה שלבים. דבר ראשון, הנבואה הייתה הבסיס למסורת (על אמיתות הנבואה וההסתמכות עליה דיבר החבר קודם לכן). גם לאחר גלות בבל, בזמן בית שני, הייתה עדיין נבואה בקרב ישראל במשך ארבעים שנה. הנבואה היא השורש היונק מדבר ה' באופן בלתי אמצעי. לא יכולה להיות בה טעות כי אין צורך בעיבוד שכלי ובהוכחות לוגיות. לכן הנבואה יכולה להצמיח אחריה גזע רחב ובריא שמצמיח איתו ענפים ופירות. גם אם במשך הגלות היה רפיון מסוים בהעברת המסורת ונשכחו מעט הלכות, באו הנביאים וחזיקו את מה שהוחלש ולימדו את מה שנשכח. הנביאים מסרו את התורה שבעל פה לאנשי כנסת הגדולה שכולם היו מפורסמים ביראת שמים, בגדולה ובחכמה, ובכל דור היו אנשי כנסת הגדולה מוסרים את התורה לבאים אחריהם.

באמצע פירוט שרשרת המסורת עובר ריה"ל לדבר על נקודה חשובה שמסבירה כיצד החלה הטלת הספקות בנוגע לאמיתות העברת המסורת. ראשית, יש לשים לב לכך שהדבר לא יכול לקרות בזמן הנביאים, כי על דבריהם אין מי שיכול לחלוק. הדבר החל בזמן אנשי כנסת הגדולה, בזמן שכבר פסקה הנבואה מישאל. ובכל מקרה היו אלה ענפים צדדיים וסוררים שיצאו מחוץ לצמיחה הישרה של העץ הישראלי.

הרחבות

תחילת הצדוקים

צדוק ובייתוס אשר היו שרש לפופרים. חז"ל מספרים שכאשר שמעו צדוק ובייתוס את רבם מלמד את המשנה "היו כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס" כפרו, משום שהבינו מדבריו שהקב"ה אינו משגיח על בראויו ואין שכן ועונש על מעשיהם [אבות דרבי נתן ה]. כמוכן שטעו בכך, ומה שרצה אנטיגנוס ללמד הוא את המעלה של העבודה לשם שמים, ולא לשם מטרה צדדית ושולית.

תחילת הקראות

ובזמן יצא שרש שיטת הקראים. ריה"ל אינו רואה בקראים את המשכם הישיר של הצדוקים והבייתוסים שהיו בתקופה מוקדמת יותר. הצדוקים כפרו בעולם הבא ובהשגחת ה' על העולם (שכר ועונש). שהוא אחד מעיקרי האמונה (עיין הקדמה לפרק חלק ה, ועיין עוד שם ח, היסוד האחד עשרה). לעומת זאת הקראים שהחלו את שיטתם בתקופת ינאי המלך לא כפרו בתורה מן השמים ובעיקרי האמונה, אלא בסמכות החכמים (אמנם על פי הרמב"ם נראה שגם האמונה במסורת חז"ל היא חלק מעיקר האמונה הזה. הקדמה לפרק חלק ביסוד השמיני). בהמשך אומר ריה"ל שבתקופת הגאונים התחזקה שיטת הקראים על-ידי ענן ותלמידיו.

הרמב"ם לעומת זאת רואה בקראים המשך ישיר של הצדוקים והבייתוסים. ההבדל הוא שצדוק ובייתוס כפרו לגמרי, אף בתורה שכתב. הם ידעו שעם ישראל לא ישמע להם ולכן ניסו למשוך את הלבבות על ידי הטלת ספק במסורת חכמים [פירוש המשנה אבות א, ג]. הרמב"ם מחלק בין הוגי השיטה שהם כופרים גמורים לבין בניהם שהם כתינות שנושבו [ממרים ג א-ג].

שאלות לדין

- מהו הקשר בין בית המקדש לנבואה?
- כיצד יש להתייחס היום אל הנוצרים?

השתלשלות המסורת בימי בית שני

סד אמר הפוזרי: רוצה אני שתביא לי טעם מאיכות הקבלה המורה על אמתותה.

סה אמר החבר: הנה הנבואה לותה את אנשי בית שני במשך ארבעים שנה, מן הזקנים הנעזרים בכח השכינה אשר היתה בבית ראשון, הואיל והנבואה הנקנית הסתלקה בהסתלק השכינה, והיתה למה שאין לקוות לו אלא באפן נדיר ומפח גדול, כמו אברהם ומשה, והמש"ח המצפה ואלהיו, והדומים להם, אשר הם בעצמם מקום השכינה, ובהמצאם יקנו הנמצאים מדרגת הנבואה. ונשארו לעם בשוכם אל הבית חגי וזכריה ועזרא וזולתם. ואחרי הארבעים שנה היו המון החכמים הנקראים אנשי כנסת הגדולה, ורבים הם מספר, והם, אשר עלו עם זרובבל, סמכו את קבלתם אל הנביאים, כמו שנגאמר: "ונביאים מוסרוה לאנשי כנסת הגדולה". ואחריהם דור שמעון הצדיק פהו גדול והנלזים אליו מן התלמידים והחברים. ואחרי אנטגנס איש סוכו היה מפרסם, ומתלמידיו צדוק ובייתוס אשר היו שרש לפופרים, ובהם נקראו הצדוקין והבייתוסין. ואחרי יוסף בן יעזר חסיד שבפנהה יוסף בן יחנן וחבריהם, ובו נאמר: "משמות יוסף בן יעזר בטלו האשכולות, שנגאמר 'אין אשכול לאכול' וגו'", לפי שלא נזכר לו חטא מנעוריו עד פטירתו.

ואחרי יהושע בן פרחיה, וענינו מפרסם, וישו הנוצרי היה מתלמידיו. ונתאי הארבלו בן דורו. ואחרי יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח וחבריהם. ובזמן יצא שרש שיטת הקראים, בגלל מה שארע לחכמים עם ינאי המלך, והיה להו והיתה אמו חשודה שהיא חללה, ועמד כנגדו איש אחד מהמון החכמים באמרו לו: "ינאי המלך, רב לה פתר מלכות, הנח פתר כהנה לזרעו של אהרן". וישוהו חבריו בחכמים להבאיש ריחם ולהגלותם ולפארים ולהרגם. ואמר לחבריו: אם אאבד את החכמים, מי יהיה לנו בחכמת התורה? אמרו לו: הרי תורה שבכתב מנחת, כל הרוצה ללמד יבוא וילמד, ואל תחוש לתורה שבעל פה. וקבל מהם, והגלה את החכמים ובקללם שמעון בן שטח, והיה גיסו, והתרוכפה הרבנות זמן מעט, ורצו להחזיק בתורה בקש, ונלאו, עד שבאו שמעון בן שטח ותלמידיו מאלכסנדריה וחזרה הקבלה כפראשונה.

וכבר השרש לקראים שרש על ידי אנשים שהיו דוחים תורה שבעל פה ומתחכמים בטענות, פאשר אתה רואה אותם היום. אבל הצדוקין והבייתוסין לא היו אלא מינים אפיקורסים מכחישים העולם הבא, והם המינים שמובקשים עליהם בתפלה. אבל חברי ישו הרי הם המשעמדים הנכנסים לדת הנוצרית המטבילים בירדן. אבל הקראים הרי הם משתדלים בעקרים ומתחכמים בענפים, ויש אשר יעבר ההפסד גם אל העקרים, אבל מתוך סכלות מצדם, לא במתפנן.

היוצרות שיטת הקראים

כתות הכופרים השונות

איכות הקבלה - אופן השתלשלות מסורת חז"ל. **הנבואה הנקנית** - הנבואה השורה על ידי השתלשלות האדם. **האשכולות** - אנשי מעלה במידותיהם ובחכמתם. **חללה** - הפסולה לכהונה. **ונלאו** - התעייפו, לא הצליחו. **משועמדים** - משומדים. **ומתחכמים בענפים** - מפרשים לפי סברת לבם את פרטי המצוות.

